

A görög válság következményei és tanulságai

Dezséri Kálmán

A görög pénzügyi válság következtében az eurózóna tizenegy éves történetének legviharosabb és legkritikusabb időszakát éli át jelenleg. Ma még nem tudni pontosan, hogy az európai monetáris rendszer ilyen jellegű tesztje nem folytatódik-e majd, ha a göröghöz hasonlóan az ír, az olasz, a spanyol és a portugál pénzügyi helyzet is kritikussá válik. Az elmúlt pár hét történései számos tanulsággal szolgálnak, s a lehetséges következmények értékelésére készítenek mindenkinek. Mindezeket a kérdésköröket talán három fő csoportba lehet besorolni. Ezek egyike a napi politika szintjén jelentkező következmények, a másik a gazdasági és monetáris unió rendszerére és intézményeire vonatkozó hatások és következmények, a harmadik pedig a közgazdasági megfontolások, amelyek a nemzeti gazdaságpolitikák szempontjából egyáltalán nem elhanyagolhatóak. Ezek a kérdések többek között a magyar gazdaságpolitika irányítói számára is fontosak, s ezekkel a problémákkal szembe kell nézniük.

A napi politika szintjét tekintve jól látható, hogy az euróellenes politikai szakmai erők megragadták az alkalmat és aktívak; a bíráló hangok felerősödtek, úgy Európán belül, mint kívül. Így az euró bevezetése elleni hangulat felerősödött Dániában. A fő érv a belépés ellen most az, hogy az eurózóna voltaképpen egy transzferrendszer, s ha ennek Dánia is tagja lenne, akkor a nagy költségvetési hiányú országok a dánok kontójára költenének többet, mint amennyit megkerestek. A dán közvélemény továbbra is élesen megosztott ebben a kérdésben, s emiatt bizonytalan a jövő évi választás előtti időre tervezett népszavazás eredménye az euró bevezetéséről. Nagy-Britanniában a tavaszi választásokon győzelmet váró konzervatívok részéről felerősödött az euróellenesség, s nem is várható, hogy egy esetleges konzervatív kormányzati időszakban sor kerüljön az eurózónához való brit csatlakozásra. A költségvetési fegyelmező ismert Svédországban is, amely szintén fenntartásokkal viselkedik az euróval szemben, megütközve figyelik a görög válságot, s látványosan visszaesett az euró bevezetésének támogatottsága.

Az új EU-tagországokban, ahol a pénzügyi válság hatására viszont – sok szempontból megalapozottan – jelentősen megnőtt az euró bevezetésének támogatottsága, mégis vannak arra utaló jelek, hogy egyes helyeken nőtt ezzel kapcsolatban az elbizonytalanodás. A gazdasági válság körülményei közepette nem

elhanyagolható szempontként jelentkezett Csehországban és Lengyelországban, de Magyarországon is, hogy a nemzeti valutáknak az euróval szembeni leértékelődése miatt nőtt az export versenyképessége, például Szlovákiával és Szlovéniával szemben. Az eurózóna stabilitásával kapcsolatos kétségek miatt az euró gyors bevezetésére való törekvés enyhült, s erősödött a kivárási hangulat, úgy Csehországban, mint Lengyelországban.

Ezzel szemben nem mérséklődött az euró bevezetésének politikai prioritása a balti országokban és Magyarországon. Az észtek 2011-ben, a lettek és a litvánok pedig 2014-ben szeretnének csatlakozni. Ennek érdekében nem is engedtek annak az erőteljes nyomásnak, hogy feladják az eddig követett árfolyam-politikájukat, s hogy engedjék valutáik leértékelődését az euróval szemben, miközben komoly költségvetési hiány-problémáik vannak, és jelentős visszaesést mértek a gazdasági teljesítményükben is. Ezek a politikai álláspontok vagy olyan számításokon alapulnak, amelyek egyértelműen nagyobb tartják az euró bevezetéséből származó kedvező hatásokat, mint a hátrányokat, vagy pedig még nem végeztek el ezeket az elemzéseket úgy, hogy a megváltozott körülményeket is figyelembe vették.

A másik kérdéskör az, hogy a görög válság a gazdasági és monetáris unió rendszerére és intézményeire komoly és mélyreható hatással és következménnyel van, s még lesz is. Az elég egyértelműen látható, hogy az eurózóna rendszere nem készült fel az ilyen helyzetek kialakulásának megelőzésére és kezelésére. A stabilitási és növekedési paktum szabályainak megsértésével szemben és az egész zónát érintő kedvezőtlen hatások kezelésére nincsenek igazán megfelelő és hatékonyan működő eszközök. Emiatt az IMF segítségével jöhetne szóba Görögország számára, de ez politikai szempontból nem fogadható el, mivel ennek az lenne az üzenete, hogy az EU nem tudja kezelni ezeket a belső gazdasági problémákat. Amennyiben a segítség nem érkezne meg az EU-tól, illetve az eurózóna többi országától, akkor Görögország kénytelen lesz az IMF-hez fordulni hasonlóan azokhoz a közép-európai EU-tagországokhoz, amelyek – noha nem eurózóna országok – 2008-at követően IMF-segítséget is kaptak az EU által nyújtott összegek mellett.

A mostani probléma kezeléséhez vagy közösségi pénzforrásra, vagy pedig a tagországok által erre a

célra *ad hoc* jelleggel összeadott összegre lenne szükség, amit a görög gazdaság talpra állítása érdekében kölcsön lehetne adni. A legnagyobb európai gazdaság, Németország különböző okok miatt nem tudja, s nem is akarja magára vállalni a segítségnyújtás feladatának terheit. Ennek többek között olyan okai vannak, mint a német alkotmányos akadályok, a belpolitikai ellenállás, a költségvetési korlátok, valamint az uniós szabályok (maastrichti szerződés, EKB szabályai stb.). Jelenleg nincs igazán más lehetőség, mint az eltitkolt és nagyarányú hiányt létrehozó tagországok szegyenpadra ültetése, s a szigorú stabilizációs politika megvalósítása, ami sok szempontból még kontraproduktív is válhat.

Ilyen körülmények közepette nem meglepő, hogy egyre több javaslat hangzik el az EU-tagországok, s mindenek előtt az eurózóna országai gazdaságpolitikájának fokozottabb koordinálására, valamint olyan új intézmények létrehozására, amelyek a görög és az ahhoz hasonló gazdasági nehézségek kezelésére lennének alkalmasak (az Európai Monetáris Alap megalkotása vagy közös eurókötvények kibocsátása stb.). Ezek a javaslatok lényegében arra törekednek, hogy az EU jelenleg hiányos vagy nem hatékonyan működő regulációs feladata mellett erősítsék a fiskális transzferek sokkhatásokat felszívó szerepét. Az EU jelenlegi pénzügyi transzferrendszere ezt nem tudja sem teljesíteni, sem pedig az alkalmazkodás pénzügyi igényeit igazán kezelni.

Az euzónán kívüli EU-tagországok, mindenek előtt a közép-európai országok számára mindez olyan következményekkel is járhat majd, hogy a korábbiaknál jóval szigorúbban fogják majd számon kérni az eurózónához való csatlakozás feltételeit (maastrichti kritériumok), mint bármikor korábban. Mindez megnehezítheti és meghosszabbíthatja az eurózónához való csatlakozás folyamatát.

A harmadik kérdéskör, a közgazdasági alaptételeket tekintve, a görög válság fontos elemeire mutat rá. Nagyon jól ismert, hogy a monetáris unióban az árfolyamok és a kamatlábak már nem alkalmazhatóak mint alkalmazkodási eszközök a különböző sokkhatásokra való reagálásban. Ilyen különbségek annak következtében is kialakulhatnak, hogy aszimmetrikus sokkhatások érik a monetáris unió gazdaságait, vagy pedig konjunktúraciklusuk eltér egymástól. Ez azt eredményezheti, hogy a termelés és foglalkoztatottság gyors ütemben csökkenni kezd. A monetáris unióhoz való csatlakozásuk előtt a leendő tagoknak lehetőségük volt valutájuk leértékelésére, és ennek révén gazdasági versenyképességük visszaszerzésére, de mivel ez a lehetőség megszűnt, más eszközt kell keresniük. A lehetséges gazdaságpolitikai eszközök köre viszont korlátolt, és egyesek hatékonysága vagy működőképessége (a munkaerő migrációja, a tőke-transzfer vagy a fiskális föderalizmus) csak mérsékelt. Mindezek alapján az utolsó lehetőségként a relatív árváltozások maradnak. Mindez azt jelenti, hogy a monetáris unió körülményei között egyrészt a béreknek és az áraknak kell viselniük az alkalmazkodás terheit, másrészt pedig az is szükséges, hogy ezek rugalmasan reagáljanak a sokkokra, különben a nemzeti munkanélküliségi rátákban még tovább növekvő különbségek alakulnak ki. Ez történt most Görögországban is, amikor a közsféra alkalmazottai-

nak jövedelmét nominálisan harminc százalékkal csökkentették.

A bérek nagymértékű rugalmassága a monetáris unió belül a gyakorlatban azt jelenti, hogy a bérek a különböző gazdasági zónákat tekintve esetleg igen jelentősen el is térhetnek. Ilyen körülmények között az EU tagországaiban mindenütt az egyik fontos kormányzati feladat az, illetve az kellene, hogy legyen, hogy a nemzeti munkaerőpiacokat sokkal rugalmasabbá tegyék. Ezt a célt csak olyan intézményi reformok révén lehet megvalósítani, amelyek a munkanélküliség csökkentését is célozzák. Sajnos, csak az mondható el, hogy mindeddig kevés EU-ország volt képes arra, hogy olyan reformokat vezessen be, amelyeket a monetáris unió valójában igényel. Ebből a szempontból a magyar munkaerőpiac sem kivétel.

A görög probléma lényege a versenyképesség problematikája és a monetáris unió jelenlegi szabályai közötti konfliktus, ami végül is nagyon komoly költségvetési válságba torkollott. A görög gazdaság versenyképessége sokkal gyengébb, mint az eurózóna legtöbb országé, s a közös valuta, az euró nem teszi lehetővé az árfolyam és az irányító kamatláb használatát saját monetáris politika folytatására, amely jobban megfelelne a görög gazdaságot érő sokkhatásokra való reagáláshoz, alkalmazkodáshoz. Ha a gazdaság és a társadalom a megfelelő és gyors strukturális alkalmazkodásra nem készült fel, vagy nem hajlandó, akkor annak következménye a költségvetési hiány gyors ütemű növekedésében jelentkezik majd.

A görög válságnak sok tekintetben tanulságul kell szolgálnia a magyar gazdaság- és társadalompolitika irányítói számára. Az elmulasztott strukturális változtatások, a versenyképesség nem megfelelő növekedése következtében – ráadásul az eurózónán belül – szükségessé vált a költségvetési kiadások radikális visszafogása, a reáljövedelmeknek nem csak az infláció által, hanem a nominális jövedelmek csökkentése révén történő értékvesztésére. Ez a tény is arra mutat, hogy nem elég a nominális konvergencia kritériumainak teljesítése (maastrichti kritériumok), hanem a reálkonvergencia (termelékenység, gazdasági struktúra) teljesítése is ugyanolyan fontos, ha nem fontosabb, ahhoz hogy az euró bevezetése és aztán alkalmazása sikeres legyen. A magyar kormányzat gazdaságpolitikájának a fentieket illető gyenge eredményessége és a politikai ellenzék eddig mutatott reformellenessége a jövőt tekintve igazán semmi biztatást nem ígér.

* * * * *

Eddig megjelent számaink megtekinthetők és letölthetők a www.vki.hu honlapról